● مەجید ئاسنگەر ●

کۆیە

لەبەر رۆشنایی هەڵبەستێکی «عەونی» دا

ئەدیب وەك هەستیارێکی ووردبین هەموو رووالەتێکی دەورو بەرەکەی دەبینێ و سەرجەمی هەڵسو کەوتو نەریتو جوولەی ناو کۆمەڵەکەی شان بەشانی دیمەن و تابلۆ ڕەنگینە سروشتییەکان سەرنجی رادەکێشن ، جا هەر ئەدیبێ بە گوێرەی ئەو بابەتەوە کە دەیەوێت لە بارەیەوە بنووسێت و بەگوێرەی تواناو رۆشنبیری و جۆری بۆچوونەکانی خۆیەوە بەشێوازێکی تایبەتی یەوە مامەڵە لەگەڵ ئەو دیاردەو نەریت وەیا ئەو ئاکارە سروشتییانەوە دەکات .

زۆربەی ئەدیب و هونەرمەندان زۆربەی کات بەشێوەیەك لەو بابەتانەوە دەکۆڵنەوەو لێیان دەدوێن و دەیانخەنە ڕوو کە لەگەڵ ئامانج و ئارەزووەکانی خۆیاندا دەگونجێت ، واتە : خۆیان چۆنی حەز پێدەکەن ئەئاوا ڕووداوەکان هەڵدەگێڕنەوەو نەشتەری رەخنە سازییان تیادا دەخەنە کارو سەرەنجام بەو بارەیاندا دەسووڕێننەوە کە مەرامیانە ، چونکە بڕوایان وایە ئەو شێوەیەی ڕووناکییان پێوە خستۆتە سەر بابەت و ڕووداوەکانەوەو ئەو ئەنجامەی بۆیان دەستنیشان کردوون لەخزمەتی کارەکاندایەو بەسوودی بەرەو پێشەوە بردنی کۆمەڵگاکەیان و گەشە کردن و سەقامگیری نەریت و یاساو ڕەووشتە بەرزە خێرخواکانەوە دادەشکێتەوە .

جاری وایش هەیە ئەدیب و هونەرمەند هەندێ دیمەن و جۆری ژیانی ناو نەتەوەکەی چۆنە هەر وەك خۆی تۆماری دەکات و بەبێ دەستکاری هەروەکو ئاوێنەیەکی پاك و بێگەرد نیگاری وێنەکە دەکێشێ و وەك بەشێك لە ڕابوردووی گەلەکەی بۆ وەچەکانی پاشە ڕۆژ بۆ مێژوو دەیخاتە پێش چاوان .

لێرەدا هەڵبەستێکی شاعیری نەتەوەیی کورد (عەونی)[1] پێشکەش بە خوێنەرانی (کاروان) ی خۆشەویست و هەموو خوێنەرێکی کوردی بەڕێز دەکەین کە لەسەر جۆری ڕابواردن و دابودەستووری ژیانی گەنجانی شاری (کۆیە) ی داناوە لە نێوانی ساڵەکانی سی و چلەکانەوە هەتا سەرەتای پەنجاکان : وەك خۆی تیایدا بەشدار بووەو ناوی ئەو شوێن و جێ نەزرگانەی تیادا هێناوە کە ئەو سەردەمە سەیرانگاو جێ ژووانی بەهارانی هەرزەکارانی کۆیە بوون : ناوی هونەرمەندو مەقامبێژە دەنگ خۆشە ناسراوەکانی ئەوسای بردووە لەتەك جۆری مەقامەکانیان هەروەهایش جۆری ئەو خشڵ و زێڕو زەبەرەی لەبیر نەکردوون کە ئافرەتی ئەو ڕۆژگارە خۆشانەی (کۆیە) خۆیان پێ ڕازاندوونەتەوە .

فەرموون ئەمەیش ئێوەو هەڵبەستە بە تامو ئاودارەکەی کاك (عەونی) ی شاعیر .

دانیشە لام خۆشەویستم
دەستت بێنە بیخە دەستم
داستانێکە نەك ئەفسانە
باسی کۆیەی خنجیلانە
وەکو دەڵێن : هەبوو نەبوو
لە ڕۆژگاری رابووردوو
ئێمە منداڵ بووین لاو بووین
چوستو چالاکو پاڵاو بووین
وەرزی بەهار ، ڕۆژی هەزار
سەرچڵ دەگەڕاین وەك هوزار
(ئۆمەرخوچان) ، (باخی شەمە)[2]
سەیرانگای شاربوون ئەو دەمە
(شاخی مشکە) وەك کێوی توور[3]

ئەدرەوشایەوە دوور بە دوور
سەر (قۆنگرە) و (کانی بسکان)[4]
(کەندەکۆخ) و (سەر پلووسکان)[5]
لە (حەماموك) تا (زایەران)[6]
دەبوو بە کوڕی شایەران
هەیبەت سولتان تا (پوور تاوس)[7]
جوانتر لە شاری کەیکاووس
ناو باخەکانی (تۆبزاوە)[8]
وێنەی بەهەشت بوو ڕازاوە
خێزان خێزان دەستە دەستە
دادەنیشتن وەك گوڵ بەستە
سەماوەری زەردی مسوار
قۆریەی سوورو پیاڵەی گوڵدار
چێشتو نانو هێلکەی کوڵاو
ماستو پەنیر ، گۆشتی برژاو
ژن لەگەڵ ژن : پیاو لەگەڵ پیاو
هێندێك خێزانیش تێکەڵاو
پاشی خواردنو خواردنەوە
ئەمجا دەبووە کـۆ بوونـەوە
هەڵپەرکێو شایی شێخانی
دڵدارو دولبەر تێکەڵاو
دەست لەناو دەس بوو کیژو لاو
دیمەنی کیژی ئەو کاتە
دەتگووت فریشتەی ئاواتە
تاسی لەسەر ، تاسی زێڕین
لاگیرەو دەسرۆکەو پۆشین
گوارەی زێڕی بە لەرزانە
پۆیلەو ملوانکەو گەردانە
باوونج لەسەر سوخمەی سووری[9]
دەیبەست لە سینگی بەللووری
کەمبەرەی زیوو هەیاسە
هەرکەس دەیبینی : دەتاسا
گۆزینگ بە خاشخاشو خلخاڵ[10]
سەرو سەرپۆش ، ملو دەسماڵ
لەپێی سۆڵو پانی بەرزی[11]
لەنجەو لارو باڵای بەرزی
کچی کورد بەم وێنەو شێوە
ئەوسا وا دەچوو بەرێوە
لە بێگەردیو داوێن پاکی
چووبوونە باوەش خوای چاکی
دەبوو بە شاییو ڕەشبەڵەك
تێکەڵ دەبوون حوورو مەلەك
وێنەی فریشتەو بەهەشت بوون
پۆل پۆل سەیرانکەر لەگەشت بوون
(عەزە) کە زوڕنای دەژەنی[12]
دڵی دلدار ڕادەچەنی
دەنگی دەهۆڵ دەبڕایەوە
شایی تەواو دەکوژایەوە
دەبوو بە بەزمی سازونەی
مەیگێڕ دەیگێڕا جامی مە ی
(پەندی لەشکریی) بەشمشاڵ[13]
بۆی دەگوتن (حەمەی خەیاڵ)[14]
دەنگخۆشان ، گۆرانیی بێژان
هونەرمەندانو بوێژان
دەنگی خۆشی (خاڵە سێوە)[15]
سەدای دەداوە لەو کێوە
کراسی شەنگێ ، شەنگ مێرەمە[16]
مەقامێکە وێنەی کەمە
(نیوە شەوو سوارەو سەحەر)[17]

ئازیزو پاییز بو ك گە و هەر
ڕێکو پێکو سافو ووردن
ئاوێنەی ڕابووردووی کوردن
دەنگی خۆشی (کاکە مەلا)[18]
بە ئاوازی (شۆرو سەبا)
بەیاتو دیوانو نەوا
دەشتو ماهوورو چووارگا[19]
ئەمجا بەستەی (شلەو خانان)
دەیانگووت لەسەر گوێی بانان
(گۆجەو کەچەڵ) سێوەو مەلا[20]

هەر چوار بەیەك نەزمو نەوا
کاتی ئێواران ڕۆژئاوا
بووکیان دەهێنا بۆ زاوا
(ئەحمەد) بە ئای شیرینی بەهار[21]
خۆشتر لە ئاوازی هوزار
لە ئێوارە تا نیوەی شەو
خۆشتر لەبەزمی کەیخوسرەو
بەزمو ئاهەنگو شادی بوو
دوور لە خەمو بێدادی بوو
نەك وەك دۆستو ئاشنا بووین
هەموو لەگەل یەك برا بووین
نە سینەماو سینەما بوو
ئەوسا هەلپەڕکێ سەمابوو

پەراوێزەکان :

1 — مامۆستا کەریم شارەزا . گۆڤاری (کاروان) ژمارە — 3 — ل 15 .
2 — دوو باخی بە ناوبانگی باوکی مامۆستا کەریم شارەزان : سەیرانگای دلڕفێنی کۆیە بوون .
3 — سەیرانگایەکی تری کۆیە بوو نزیك بە دوو باخەکەی پێشەوەیە .
4 — دوو شوێنن یەکەمیان لەسەر باخەکانی کۆیە دادەروانێتو دووەمیان لە دامێنی هەیبەت سولتانەوەیە .
5 — کەندە کۆخ نزیك سەرچاوەی حەماموكو سەر ڕلووسکان ڕەزێکە لەسەر گەرمووکدا ـ هەردوو سەیرانگا بوون
6 — حەمامۆك سەرچاوەی ئاوی خواردنەوەی کۆیە یەو بریەتی لەڕەزو باخ . زایەران یاخود چاك وەیا لولەی زایە ڕانیشی پێدەلێن کەوتۆتە خوارووی ڕۆژهەلاتی کۆیەو سەیرانگا بوو .
7 — سەیرانگاو شوێنی نیاز خواستنی ژنان بوو لە داوێنی هەیبەت سولتانەوەیە .
8 — گوندێکی بچووکی پڕ لە باخو سەیرانگایە ، کەوتۆتە پال شاخی باواجی یەوە نزیك (سیطرە) ی سەرریی هەولێر .
9 — لەزیو دروست دەکرا ، تایبەت بوو بۆ سووخمە .
10 — دوو جۆر خشلن بۆ پێی ئافرەت بەکار دێن .
11 — دوو جۆرە کەوشن یەکەمیان لەشاری کۆیەو دووەمیان لەسلێمانی دورست دەکران .
12 — ناوی زوڕنا ژەنێکی کۆیە بوو .
13 — مەقامێکە بەشمشال لێدەدرا .
14 — شمشال ژەنێکی بەناو بانگ بووە .
15 — سێوەی مەقامبێژی هونەرمەندە .
16 — و 17 — ناوی ئەو مەقامە ڕەسەنانەن کە سێوەی هونەرمەند دەیانی چڕین
18 — مەلا ئەسعەدی هونەرمەندی دەنگخۆشە .
19 — مەقامەکانی مەلا ئەسعەدن .
20 — خوالێخۆشبووان وەستا محمد امین کەبابچیو کاك قادری حەمامچی : دوو دەنگخۆشی کۆیە بوون .
21 — خوالێخۆشبوو ئەحمەدی حمە مەلای باوکی هونەرمەندی لێهاتوو کاك ووریا ئەحمەد زۆر دەنگخۆش بووەو هونەرمەندێکی ڕەسەن بووە .

چەند پارچە

(1) هەرچەند جارێ ....

هەرچەند جارێ کتێبێك
دەربارەی ژیانی ناودارێك دەخوێنمەوە ،
لە دلی خۆمدا دەلێم :
تۆبلێی ئائەمە ئەوەبێ
کە دانەر پێی دەلێ سەرگورشتەی مرۆڤێك ؟
تۆبلێی دوای مردنی منیش
یەکێك بێ ئاوا سەرگوزشتەمی منیش بنووسێ ؟
(هەروەك کەسێك هەبێ
بەڕاستی چمکێك لە سەرگوزشتەی من بزانێ !
ئەوەتا خۆشم زۆر جاران دادەمێنمو
ناتوانم شتێکی ئەوتۆ دەربارەی ژیانی خۆم هەلکڕێنم
جگە لە چەند هێمایەك
جگە لە چەند سەرەدەزوویەکی کالبۆوەی
کلافەیەکی لە دەست بەربووی خۆتەفرەدان
ئەویش بۆ هیچ نا ،
هەر بۆئەوەی بیکەمە هەوێنی ئەم چەند دێڕە)

(2) بۆ دەنگبێژێك

فەرموو ، ئەوە بەهرە ، پێشکەشت بێ .
تا ئێستا بۆ پالەوانێك ،
بۆ حەتیبێك ،
بۆ ژەنە ڕالێکم هەلگرتبوو
بۆ کەسێکم هەلگرتبوو
کە خزمەتی دوزە[1] پیرۆزو دێرینەکەیی پێ بکا .